

СЕМАНТИЧНИ СТУДИИ. СИНТАКТИЧНО И СЕМАНТИЧНО ОПИСАНИЕ НА БЪЛГАРСКИ ГЛАГОЛИ

ПРЕДГОВОР

Светла Коева

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“,
Българска академия на науките

svetla@dcl.bas.bg

Сборникът с теоретични изследвания, озаглавен „Семантични студии. Синтактично и семантично описание на български глаголи“, е създаден по проекта „Обогатяване на семантичната мрежа Уърднет с концептуални фреймове“, Договор № КП-06-Н50/1 от 2020 г. В рамките на проекта се предлага интеграция на концептуална и лексикална информация с информация за синтактичните структури, в които участват лексикалните единици. По този начин резултатът е по-пълно (като обем на данните) и по-богато (от гледна точка на включената информация) описание, каквото до момента не съществува за български (а доколкото ни е известно, в такъв обем – и за други езици).

Включените в сборника изследвания са насочени към описание и типологизация на класове български глаголи, както и на съчетаемостта им с класове съществителни. Семантичното описание се основава на **система от абстрактни семантични (и концептуални) фреймове**, представящи обобщено семантичната структура на човешката представа за ситуациите от действителността, описвани от български глаголи. По дефиниция семантичните фреймове от Фреймнет са схематично представяне на знанието на говорещия за ситуациите или състоянията, които са в основата на значението на лексикалните единици (Fillmore 2007: 130). Фреймовите елементи са компоненти на семантичния фрейм и означават участниците, пропозициите, фазите и частите

---

* Светла Коева. Семантични студии. Синтактично и семантично описание на български глаголи. Предговор. – В: Св. Коева (ред.) *Семантични студии. Синтактично и семантично описание на български глаголи*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 7 – 13 <https://doi.org/10.7546/SemanticStudies2024.01>

от ситуациите (Fillmore 2007: 130). Синтактичното описание представя в пълнота (или някои от възможностите за) синтактичната реализация на фреймовите елементи от съответните семантични (и концептуални) фреймове.

Фундаменталният характер на изследванията се предполага от дефинирането на понятието *концептуален фрейм*: абстрактна структура, която може да съответства в пълнота или частично на семантичен фрейм от Фреймнет или да е създадена по образец на семантичните фреймове за описание на специфични за българския език лексикални единици. В допълнение, в концептуалните фреймове елементите на фрейма са асоциирани със синонимни множества на съществителни имена, които доминират над подходящо за съчетаване с глагола множество от думи (Коева 2020: 7).

Абстрактното семантично моделиране води до теоретични обобщения за онтологичното описание на семантичните класове глаголи, за системата от семантични (и концептуални) фреймове, към които принадлежат, както и за комплексното представяне на семантичната информация.

Част от студиите, включени в сборника, са посветени на теоретични обобщения за системата от семантични класове на съществителните, подходящи за комплексното описание на допустимите съчетания от глаголи и съществителни в различни изреченски позиции: студията на Светла Коева и студията на Валентина Стефанова.

В резултат на корпусни изследвания и лингвистично моделиране е представена *Разширена онтология на семантичните класове на съществителните в Уърднет* (доколкото е възможно, езиково независима), свързана с възможностите за тяхното съчетаване с различни типове предикати (студията на Светла Коева *Extended ontology of noun semantic classes*). Елементите от *Разширената онтология на семантичните класове на съществителните* са съотнесени с подходящи синонимни множества от Уърднет (Miller et al. 1993), семантичните типове от Корпусния анализ на изреченски модели (Hanks 2012), семантичните типове от Фреймнет (Fillmore, Baker 2010) и селективните предпочитания от Върбатлас (Di Fabio et al. 2019). Това прави възможно типологичното описание на предикатите и открояването на езиково специфичните и универсалните особености на семантично и синтактично равнище. Представен е моделът за изграждане на Българския фреймнет, в който са възприети две абстрактни структури: суперфрейм и концептуален фрейм. Суперфреймовете се конструират от семантичните фреймове на Фреймнет посредством отстраняване на информацията, специфична за английски. Концептуалните фреймове, от своя страна, се създават по модела на семантичните фреймове, но включват еквивалентно описание за всички лексикални единици, които ги предизвикват.

Студията на Валентина Стефанова *Част на тялото като семантична характеристика* се фокусира върху изследване на фреймовия елемент **Част на тялото** и семантичните фреймове, към които принадлежи. Определени са глаголните синонимни множества от Българския уърднет, чиито лите-

рали предизвикват представата за семантични фреймове с ядрен фреймов елемент **Част на тялото**. Изследването предлага групиране на съществителните имена, които се съчетават с глаголите при реализация на изследвания фреймов елемент, посредством приписване на семантични типове от Корпусния анализ на изреченските модели към синонимните множества на съществителните от Уърднет. Прави се обобщението, че в повечето случаи няма ограничения за лексикалното проектиране на фреймовия елемент **Част на тялото** посредством думите, които обозначават части на тялото. След внимателен преглед се предлага по-конкретна класификация на съществителните имена, пренадлежащи към различни семантични типове, в зависимост от конкретния семантичен фрейм, който специфицира употребата в определен контекст.

Друга част от студиите в сборника (на Светлозара Лесева и Ивелина Стоянова и на Цветана Димитрова) предлагат теоретични обобщения за системата от семантични (и концептуални) фреймове. Теоретично значение има съпоставката на концептуализацията на различни типове предикати, която корелира с граматичната реализация на съответните фреймови елементи и семантичната им съчетаемост.

В студията *Verbs of communication: Validation of semantic frames in corpus data* от Светлозара Лесева и Ивелина Стоянова се изследват глаголите за комуникация с фокус върху няколко основни семантични фрейма за комуникация във Фреймнет. Анализът е съсредоточен върху семантичното представяне и валентните модели, показващи комбинаториката между фреймовите елементи и синтактичната им реализация, за английски и български. Въз основа на корпусни данни, извлечени от семантично анотираните корпуси за английски и за български, се подлагат на анализ семантичните свойства и синтактичната реализация на групи глаголи, принадлежащи към няколко представителни семантични фрейма за комуникация. Наред с това се извеждат и основни прилики и разлики при реализацията както между български глаголи, така и между тях и съответствията им в английски.

Студията *За природата на притежателите* от Цветана Димитрова предлага преглед на начините за изразяване на **притежател** чрез съществителни имена от определени семантични класове, които отговарят на изискванията за реализация на съответните фреймови елементи от семантичните фреймове на Фреймнет. Разглеждат се реализациите на фреймови елементи, които изразяват различни притежатели, при основни глаголи за трансфер на притежание. По-конкретно, център на внимание са фреймовият елемент, който е обект на трансфера на притежание, и двата фреймови елемента, между които протича трансферът, както и някои периферни фреймови елементи. Въз основа на анализ на корпусни примери, извлечени със СкетчЕнджин, се аргументира дефинирането на множеството от семантични класове съществителни имена, подходящи за реализацията на разглежданите фреймови елементи.

Друга част от студиите са посветени на теоретични обобщения за комплексното представяне на семантична информация (на Мария Тодорова и на Христина Кукова).

Студията на Мария А. Тодорова *За семантичния клас глаголи за контакт чрез преместване* предлага описание на глаголите за **контакт**, комбиниран с преместване, които са включени в Уърднет и принадлежат към общоупотребимата лексика в български. По-конкретно, изследването се фокусира върху глаголите за прикрепване, отделяне, поставяне, премахване, пълнене и изпразване. Предложено е семантико-синтактично описание, което обхваща фреймовите елементи от разгледаните семантични фреймове от Фреймнет и съответстващите им синтактични реализации. Обръща се внимание на семантичните ограничения при възможната лексикална реализация на фреймовите елементи. Представената информация се основава на ръчна проверка, редакция и допълване на полуавтоматичното съотнасяне на Уърднет и Фреймнет.

Студията на Христина Кукова *Основни фреймове за перцепция и комплексно представяне на семантико-синтактична информация* е посветена на перцептивните глаголи и концептуалното им описание в българския език. Като отправна точка за проучването служи разнообразието от конструкции и синтактични реализации, които представителите на този клас предикати проектират върху изреченското си обкръжение. Разгледани са седем семантични фрейма от Фреймнет, чиито лексикални единици демонстрират висока честота и голямо разнообразие. Описанието включва граматични особености на глаголите, семантични и синтактични ограничения, които глаголните лексикални единици налагат при реализацията на фреймовите елементи, съотнасяне на фреймовите елементи с определено синонимно множество или онтологичен клас от съществителни имена от Уърднет.

Изследванията по проекта „Обогатяване на семантичната мрежа Уърднет с концептуални фреймове“ ще допринесат за изясняване на характера на семантичната структура и реализацията на фреймовите елементи на синтактично равнище с оглед на съвременното състояние на българския език.

Не на последно място концептуалното описание има значение за моделирането на семантичните отношения между лексикални единици и фреймови елементи и може да допринесе **при решаването на проблеми в областта на компютърната обработка на естествения език, които са актуални в световен мащаб, като:** автоматично маркиране на семантични роли, автоматичен семантичен и синтактичен анализ, извличане на информация, автоматично отговаряне на въпроси, автоматичен превод и др.

Цитирана литература / References

Di Fabio et al. 2019: Di Fabio, Andrea, Simone Conia, and Roberto Navigli. VerbAtlas: a novel large-scale verbal semantic resource and its application to semantic role labeling. – In: *Proceedings of the 2019 Conference on Empirical Methods in Natural*

- Language Processing and the 9th International Joint Conference on Natural Language Processing (EMNLP-IJCNLP)*, Hong Kong, China: Association for Computational Linguistics, pp. 627 – 637.
- Fillmore 2007: Fillmore, Charles J. Valency issues in FrameNet. – In: Herbst, T., K. Gutz-Votteler (Eds.). *Valency: Theoretical, descriptive and cognitive issues*. Berlin: Mouton de Gruyter, pp. 129 – 160.
- Fillmore, Baker 2010: Fillmore, Charles J. and Collin Baker. A frames approach to semantic analysis. – In: Bernd Heine and Heiko Narrog (Eds.) *The Oxford handbook of linguistic analysis*, Oxford: Oxford University Press, pp. 313 – 340.
- Hanks 2012: Hanks, Patrick. How people use words to make meanings: Semantic types meet valencies. – In: A. Boulton and J. Thomas (Eds.) *Input, Process and Product: Developments in Teaching and Language Corpora*. Brno: Masaryk University Press, pp. 54 – 70.
- Koeva 2020: Koeva, Svetla. Semantic Relations and Conceptual Frames. – In: Koeva, S. (Ed.). *Towards a Semantic Network Enriched with a Variety of Semantic Relations*. Sofia: Institute for Bulgarian Language Prof. Lyubomir Andreychin, pp. 7 – 20.
- Miller et al. 1993: Miller, George A., Richard Beckwith, Christiane Fellbaum, Derek Gross, and Katherine Miller. *Introduction to WordNet: an On-line Lexical Database. Five Papers on WordNet*. Princeton, NJ: Princeton University.

Svetla Koeva
Institute for Bulgarian Language
Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod Blvd., bl. 17
Sofia 1113, Bulgaria
<https://orcid.org/0000-0001-5947-8736>